

Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького
Факультет інформатики, математики та економіки
Кафедра управління та адміністрування

ЗАТВЕРДЖЕНО НА ЗАСІДАННІ КАФЕДРИ
Завідувач кафедри управління та адміністрування
_____/ Наталя ЗАХАРОВА
(протокол № _____ від _____ 20_ р.)

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Ризикологія

(повна назва навчальної дисципліни)
для здобувачів вищої освіти

Рівень вищої освіти другий магістерський

Галузь знань 07 Управління та адміністрування
(шифр і назва галузі)

Спеціальність 073 Менеджмент
(шифр і назва спеціальності)

Освітня програма Менеджмент підприємств та організацій,
Управління навчальними закладами

Мелітополь, 2023

Робоча програма Менеджмент організацій
(назва дисципліни)

з циклу загальної підготовки (або професійної підготовки, або вільного вибору)

для студентів *галузі знань* 07 Управління та адміністрування,
спеціальності 073 Менеджмент
«   » 20 року -   с.

Розробники: к.е.н., доцент кафедри управління та адміністрування Наталя ЗАХАРОВА

Робоча програма дисципліни «Ризикологія» затверджена на засіданні кафедри управління та адміністрування

Протокол № .....від «....» 20__ року

Завідувач кафедри управління та адміністрування

_____
(підпис)

(Наталя ЗАХАРОВА)
(прізвище та ініціали)

«   » 20 року

Схвалено навчально - методичною комісією факультету інформатики, математики та економіки

Протокол від «   » 20 року №

Голова навчально-методичної комісії _____ (_____)
(підпис) (прізвище та ініціали)

«   » 20 року

ПОГОДЖЕНО:

Гарант освітньої програми _____ Валентина ЧИЖОВА

1. Опис навчальної дисципліни

Опис навчальної дисципліни наведено у таблиці 1.

Таблиця 1.

Найменування показників	Рівень вищої освіти галузь знань, спеціальність, спеціалізація	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 4	<p>Рівень вищої освіти: другий (магістерський)</p> <p>Галузь знань 07 Управління та адміністрування</p> <p>Спеціальність 073 Менеджмент</p> <p>Освітня програма Менеджмент підприємств та організацій,</p> <p>Освітня програма Управління навчальними закладами</p>	Обов'язкова	
Блоків* – 2 у тому числі: курсова робота - навчальна практика –		Рік підготовки:	
		2-й	
		Семестр	
Загальна кількість годин - 120		3-й	
		Лекції	
		28 год.	год.
		Практичні, семінарські	
		14 год.	год.
		Лабораторні	
		год.	год.
		Навчальна практика**	
		год.	год.
		Самостійна робота	
	78 год.	год.	
Тижневих годин** аудиторних – 1,5 год. л., 1,5 год. пр., самостійної роботи студента – 5,6 год. навчальна практика -	Вид контролю екзамен		

2. Мета навчальної дисципліни

Метою дисципліни є послідовне формування у здобувачів знань основних положень теорії і практики ризик-менеджменту в сфері взаємовідносин підприємств і організацій із внутрішнім та зовнішнім середовищем.

3. Перелік компетентностей, які набуваються під час опанування дисципліною

Перелік компетентностей, які набуваються під час опанування дисципліною:

ЗК4	Здатність мотивувати людей та рухатися до спільної мети
ЗК6	Здатність генерувати нові ідеї (креативність)
ФК1	Здатність визначати та описувати характеристики організації.
ФК 2	Здатність встановлювати цінності, бачення, місію, цілі та критерії, за якими організація визначає подальші напрями розвитку, розробляти і реалізовувати відповідні стратегії та плани
ФК9	Здатність аналізувати й структурувати проблеми організації, приймати ефективні управлінські рішення та забезпечувати їх реалізацію;
ФК10	Здатність до управління організацією та її розвитком

Результати навчання – сукупність знань, умінь, навичок, інших компетентностей, набутих особою у процесі навчання за певною освітньо-професійною, освітньо-науковою програмою, які можна ідентифікувати, кількісно оцінити та виміряти (Закон України «Про вищу освіту»).

Р5	Планувати діяльність організації в стратегічному та тактичному розрізах
Р6	Виявляти навички пошуку, збирання та аналізу інформації, розрахунку показників для обґрунтування управлінських рішень.

3. Програма навчальної дисципліни

БЛОК 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ. МЕТОДИ ОЦІНКИ РИЗИКІВ

ТЕМА 1. Теоретичні основи управління ризиками

Сутнісна характеристика ризиків та джерел їх виникнення. Невизначеність та її види. Особливості управління підприємством в умовах невизначеності. Зв'язок невизначеності та ризику. Фактори, які впливають на рівень ризику.

Класифікація ризиків та їх сутність. Критерії та принципи класифікації економічних ризиків. Характеристика видів ризику в деяких сферах економічної діяльності. Функції ризику.

Зміст управління ризиком. Сутність та функції ризик-менеджменту. Переваги використання ризик-менеджменту. Ментальні пастки, що перешкоджають ризик-менеджменту

ТЕМА 2. Система кількісних оцінок ризику

Кількісна оцінка економічних ризиків. Оптимальна стратегія. Сутність статистичного методу. Критерії та визначення ступеня та міри економічного ризику. Використання методу дерева рішень для управління ризиками. Метод аналізу доцільності витрат, його сутність, переваги та недоліки. Сутність та значення методу експертних оцінок. Сутність, основні етапи та умови застосування методу аналогів. Сутність аналітичного методу. Сутність методу аналізу чутливості, . Метод аналізу сценаріїв та його сутність. Імітаційне моделювання в оцінці економічних ризиків.

ТЕМА 3. Застосування теорії ігор та методів експертного оцінювання ризиків

Теорія ігор. Сутність теоретико-ігрової моделі. Платіжна матриця. Оптимальна стратегія. Нижня та верхня ціна гри. Статичні ігри в умовах ризику та невизначеності. Економічне середовище у ролі гравця. Поняття інформаційної ситуації та її характеристика. Критерій Вальда. Критерій Севіджа. Критерій Гурвіца. Критерій Лапласа. Критерій максимальної ймовірності. Критерій математичного очікування.

Експертне оцінювання ризиків. Вимоги до експертів. Мозкова атака. Анкетування. Метод SEER. Метод векторів переваги. Дискусія. Психологічні помилки при проведенні експертного оцінювання ризиків.

БЛОК 2. ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ОКРЕМИМИ ВИДАМИ РИЗИКІВ

ТЕМА 4. Управління кредитним ризиком

Сутність і види кредитного ризику. Управління кредитним ризиком банку та характеристика основних етапів. Збалансування співвідношення “ризик – доходність”. Специфіки кредитного ризику як об’єкта управління. сутність з погляду управління кредитним ризиком “коефіцієнтів стандартів”.

Порівняльний аналіз методик оцінки кредитного ризику. Карта ризиків. Планування кредитної діяльності. Кредитне страхування та його типи.

ТЕМА 5. Управління інвестиційними ризиками

Інвестиційні ризики та особливості їх оцінки Сутність інвестиційних ризиків. Види ризиків при оцінці проектів. Методи аналізу ризиків проектів. Аналіз чутливості проекту. Перевірка стійкості проекту. Аналіз альтернативних сценаріїв розвитку проекту. Аналіз дерева рішень.

Методи зниження інвестиційних ризиків.

ТЕМА 6. Ризик неплатоспроможності суб’єктів господарювання

Ризик неплатоспроможності. Причини виникнення ризику неплатоспроможності підприємства. Ліквідність балансу. Поняття «ліквідність» і «платоспроможність». Платіжні зобов'язання.

Модель оцінки ризику ліквідності за допомогою абсолютних показників. Коefіцієнтний аналіз. Метод аналізу доцільності витрат. Модель оцінки ризику фінансової стійкості підприємства. Інтегральна оцінка рівня фінансового ризику.

Однофакторний та багатофакторний дискримінантний аналіз. Західні і вітчизняні моделі оцінки. Умови застосування та його ефективність.

ТЕМА 7. Управління ризиками на іпотечному ринку

Ризики в іпотечному кредитуванні. Ризики відносно заставленої нерухомості. Страхування як інструмент зниження ризиків іпотечного кредитування.

Методи аналізу та оцінки іпотечних ризиків. Модель CAMEL. Модель CAMPARI. Модель PARSE . Модель Scoring . Ідентифікація та оцінка іпотечних ризиків.

Загальні та специфічні ризики іпотеки. Механізми оптимізації іпотечних ризиків. Методи зниження та мінімізації ризиків.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Блок 1. Теоретичні основи управління ризиками. Методи оцінки ризиків												
Тема 1. Теоретичні основи управління ризиками	18	4	4			10						
Тема 2. Система кількісних оцінок ризику	16	4	2			10						
Тема 3. Застосування теорії ігор та методів експертного оцінювання ризиків	16	4	2			10						
Разом за блоком 1	50	12	8			30						
Блок 2. Основи управління окремими видами ризиків.												
Тема 4. Управління кредитним ризиком	16	4	-			12						

Тема 5. Управління інвестиційними ризиками	18	4	2			12					
Тема 6. Ризик неплатоспроможності суб'єктів господарювання	18	4	2			12					
Тема 7. Управління ризиками на іпотечному ринку	18	4	2			12					
Разом за блоком 2	70	16	6			48					
Разом	120	28	14			78					

5. Теми лекцій

№ з/п	Назва теми лекції та питання, що вивчаються	Кількість годин
1	Тема 1. Теоретичні основи управління ризиками 1.1 Сутність і класифікація ризиків. 1.2. Основи управління ризиками підприємства. 1.3. Внутрішньофірмові механізми зменшення ризиків. 1.4. Механізми зовнішнього зменшення дії ризиків.	4
2	Тема 2. Система кількісних оцінок ризику 2.1 Ризик в абсолютному і відносному вираженні. 2.2 Крива щільності розподілу ймовірності настання випадкових втрат. 2.3 Методи оцінки фінансового ризику.	4
3	Тема 3. Застосування теорії ігор та методів експертного оцінювання ризиків 3.1. Умови застосування теорії ігор . 3.2. Ігри з природою 3.3. Методи експертного оцінювання ризиків	4
4	Тема 4. Управління кредитним ризиком 4.1. Економічна сутність кредитних ризиків банківської діяльності. 4.2. Концептуальні засади побудови механізму управління кредитним ризиком банку. 4.3 Страхування кредитних ризиків.	4
5	Тема 5. Управління інвестиційними ризиками 5.1. Сутність і види інвестиційних ризиків. 5.2 Методи аналізу інвестиційних ризиків. 5.3 Методи зниження інвестиційних ризиків 5.4. Основні положення антикризового управління підприємством	4

6	Тема 6. Ризик неплатоспроможності суб'єктів господарювання 6.1 Ризик неплатоспроможності: зміст, характеристика його джерел. 6.2 Аналіз ризику неплатоспроможності підприємства. 6.3 Оцінка неплатоспроможності на основі діагностики банкрутства.	4
7	Тема 7. Управління ризиками на іпотечному ринку 7.1. Характеристика ризиків в іпотечному кредитуванні. 7.2.Страхування як інструмент зниження ризиків іпотечного кредитування. 7.3. Методи аналізу та оцінки іпотечних ризиків. 7.4. Загальні та специфічні ризики іпотеки. 7.5. Удосконалення механізму оптимізації іпотечних ризиків. 7.6. Методи зниження та мінімізації ризиків.	4
Разом		28

6. Теми практичних (семінарських, лабораторних) занять

№ з/п	Назва теми та питання, що вивчаються	Форми контролю	Кількість годин
1	Практичне заняття 1. Статистичний метод оцінки фінансових ризиків	комбінована (фронтальна, групова, інд.)	4
2	Практичне заняття 2. Оцінка фінансових ризиків на основі аналізу доцільності витрат	комбінована	2
3	Практичне заняття 3. Застосування теорії ігор для оцінки ризиків	комбінована	2
4	Практичне заняття 4. Аналіз інвестиційних проєктів в умовах ризику	комбінована	2
5	Практичне заняття 5. Оцінка неплатоспроможності на основі діагностики банкрутства	комбінована	2
6	Практичне заняття 6. Методи оцінки вартості нерухомості та ризиків на іпотечному ринку	комбінована	2
Разом			14

7. Самостійна робота

Питання для самостійного опрацювання

№ з/п	Теми і перелік питань, що винесені на самостійне вивчення
1	Тема 1. Теоретичні основи управління ризиками Міжнародні стандарти управління ризиками

	Життєвий цикл ризикової ситуації Оцінка ризиків за різними рейтингами Модель ALARP Ризик-апетит Ризик-орієнтоване управління
2	Тема 2. Система кількісних оцінок ризику Ціна ризику Фактори впливу на ступінь підприємницького ризику Переваги і недоліки основних методів оцінки ризику Метод оцінки ризику «Краватка-метелик» Аналіз причин і наслідків Паспорт ризику
3	Тема 3. Застосування теорії ігор та методів експертного оцінювання ризиків Сфери застосування методу експертних оцінок Матриця жалю (втрат) Ігри двох осіб з нульовою сумою
4	Тема 4. Управління кредитним ризиком Фактори, які впливають на величину банківського кредитного ризику в залежності від типу позичальника Оцінювання кредитних ризиків малого і середнього бізнесу Кредитні ризики за деякими видами кредитування
5	Тема 5. Управління інвестиційними ризиками Метод урахування ризику у ставці дисконту Діаграма-торнадо Переваги і недоліки методів оцінки ризиків інвестиційних проєктів
6	Тема 6. Ризик неплатоспроможності суб'єктів господарювання Причини виникнення неплатоспроможності Інтегральні підходи до оцінки ризику неплатоспроможності Заходи щодо усунення проблеми неплатежів
7	Тема 7. Управління ризиками на іпотечному ринку Особливості функціонування ринку нерухомості Причини кризи іпотечного кредитування Моделювання іпотечного ринку Ризики інвесторів на первинному ринку нерухомості

8. Критерії оцінювання

Методи контролю результатів навчання	Максимальна кількість балів та вимоги до їх накопичення
Поточний контроль (відповідь на	5 балів <i>5 балів</i> – Відповідь повна, вичерпана. Вона складається з правильного арифметичного результату; доцільного і логічного

практичному занятті)	<p>теоретичного обґрунтування виконаних розрахунків; вірного посилання (за необхідністю) на відповідні законодавчі та нормативні акти;</p> <p><i>4 бала</i> – Хід розв'язання вірний, але є арифметична помилка у розрахунках, немає теоретичного обґрунтування виконаних розрахунків або посилання (за необхідністю) на відповідні законодавчі та нормативні акти;</p> <p><i>3 бала</i> – Відповідь часткова, наведені лише окремі правильні дії. Є арифметичні помилки у розрахунках, немає теоретичного обґрунтування виконаних розрахунків або посилання (за необхідністю) на відповідні законодавчі та нормативні акти;</p> <p><i>2 бала</i> – Задача розв'язана невірно, проте наводяться теоретичні пояснення необхідних розрахунків або формули, за якими їх потрібно було зробити;</p> <p><i>1 бал</i> – Здобувач самостійно не розв'язує задачі. Розв'язання є повністю ідентичним опису розв'язання подібної задачі іншим здобувачем.</p>
Поточний контроль (реферат, есе, презентація)	<p style="text-align: center;">В сумі 5 балів</p> <p><i>1 бал</i> – Відповідність змісту обраній темі</p> <p><i>1 бал</i> – Логічна структурованість матеріалу, ґрунтовність, повнота і критичність аналізу літератури з теми реферату</p> <p><i>1 бал</i> – Успішність виконання завдання, глибина аналізу зібраного фактичного матеріалу</p> <p><i>1 бал</i> – Літературне, технічне й естетичне оформлення роботи</p> <p><i>1 бал</i> – Публічний захист роботи</p>
Поточний контроль (самостійні контрольні роботи)	<p style="text-align: center;">5 балів</p> <p>Розподіл балів, як за відповідь на практичному занятті</p>
Поточний контроль (підсумкове тестування)	<p style="text-align: center;">5 балів</p> <p>0,5 бала за кожну правильну відповідь на кожне з 10 тестових завдань</p>
Періодичний контроль (ПМК)	<p style="text-align: center;">30 балів</p> <p>10 балів за кожне з 3 завдань (теоретичне питання, ситуативне завдання, тести)</p>
Підсумковий контроль (залік)	<p>100 балів.</p> <p>Підсумковим контролем є екзамен за складання якого надається 100 балів за виконання теоретичної та практичної частин. Загальний рейтинг з навчальної дисципліни складається з суми балів, отриманих на екзамені, і підсумкової оцінки та ділиться навпіл.</p>

	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
--	-------------	-------------------------------

Сума балів за всі види навчальної діяльності		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

9. Засоби оцінювання

- екзамени;
- стандартизовані тести;
- аналітичні звіти, реферати, есе;
- презентації результатів виконаних завдань та досліджень;
- студентські презентації та виступи на наукових заходах;
- завдання на реальних об'єктах тощо;
- інші види індивідуальних та групових завдань.

10. Рекомендована література

Базова

1. Івченко І.Ю. Моделювання економічних ризиків і ризикових ситуацій. Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2007. 344 с.
2. Кишакевич Б.Ю. Моделювання та оптимізація кредитних ризиків банку: монографія. Дрогобич: Коло, 2011. 412 с.
3. Кучеренко В. Р., Карпов В.А., Карпов А.В. Економічний ризик та методи його вимірювання : навч. посіб. Одеса : ОДУВС, 2011. 199 с.
4. Мороз В.М., Мороз С.А. Ризик-менеджмент: навч. посібник для студ. спец. 281 «Публічне управління та адміністрування». Харків: НТУ «ХПІ», 2018. – 140 с
5. Старостіна А.О., Кравченко В.А. Ризик-менеджмент: теорія та практика: навч. посіб. К.: Кондор; Політехніка НТУУ "КПІ", 2004. 200с.
6. Управління ризиками: Навчальний наочний посібник для студ. спеціальності 073 «Менеджмент» / М.О. Кравченко, К.О. Бояринова, К.О. Копішинська. КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2021. 432с.

Допоміжна

7. Балджи М. Д. Економічний ризик та методи його вимірювання : навч. посіб. / М. Д. Балджи – Харків : Промарт, 2015. – 300 с.

8. Боровик М. В. Ризик-менеджмент : конспект лекцій для студентів магістратури усіх форм навчання спеціальності 073 – Менеджмент / М. В. Боровик ; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2018. – 65 с.

9. Вітлінський В.В. Кредитний ризик комерційного банку: навч. посіб. / В.В. Вітлінський, В. Пернарівський, Я.С. Наконечний, Г.І. Великоіваненко ; за ред. В.В. Вітлінського. – К. : Знання, 2000. – 251 с.

10. Грушко В.І. Управління фінансовими ризиками : навч. посіб. для самост. роботи студ. / В.І. Грушко, О.І. Пилипченко, Р.В. Пікус. – К. : КРОК, 2000. – 121 с.

11. Демченко Г. В. Ризик менеджмент [Електронний ресурс] : конспект лекцій для студентів спеціальності 073 "Менеджмент" першого бакалаврського рівня / Г. В. Демченко. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2021. – 74 с.

12. Скрипник А.В. Ризикологія. Розділ 1. Кількісні оцінки ризику. Методичні розробки - К.: ТОВ «Аграр Медіа Груп», 2012. - 110 с.